

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

**TRANG PHỤC CỦA PHỤ NỮ MƯỜNG Ở
XÃ CẨM THÀNH, HUYỆN CẨM THỦY,
TỈNH THANH HOÁ**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

Sinh viên thực hiện : CAO THỊ LY

Giảng viên hướng dẫn : Thạc sĩ Đỗ Thị Kiều Nga

HÀ NỘI - 2014

Lời cảm ơn

Để hoàn thành bài nghiên cứu này, ngoài sự cố gắng của bản thân, em đã nhận được sự giúp đỡ nhiệt tình của các Thầy, Cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, những người dân tộc Mường trong xã Cẩm Thành và một số tổ chức đoàn thể khác. Em gửi lời cảm ơn chân thành tới:

Toàn thể các thầy cô trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

Em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới Thạc sĩ Đỗ Thị Kiều Nga đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn em hoàn thành bài khóa luận này.

Em cũng xin gửi lời cảm ơn chân thành tới toàn thể chính quyền xã Cẩm Thành đã tạo điều kiện giúp đỡ em thu thập tài liệu điền dã tại địa phương. Đặc biệt, em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc nhất tới cụ bà Phạm Thị Tâm, bà Trương Thị Quy cùng toàn thể bà con Mường ở các làng trong xã Cẩm Thành đã giúp đỡ em trong quá trình.

Em xin gửi lời cảm ơn đến toàn thể các anh chị cán bộ Thư viện Quốc gia, các chị phòng đọc Viện dân tộc đã giúp đỡ em tìm và thu thập tài liệu tại cơ quan.

Là nghiên cứu đầu tiên và kinh nghiệm bản thân còn hạn chế chắc chắn khóa luận không tránh khỏi thiếu sót, em rất mong nhận được những ý kiến, đóng góp quý báu của Thầy, Cô và các anh chị, các bạn để có thể chỉnh sửa, hoàn thiện khóa luận.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 5 năm 2014

Cao Thị Ly

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	4
1. Lý do chọn đề tài	4
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	6
3. Mục đích nghiên cứu đề tài	7
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài.....	8
5. Phương pháp nghiên cứu.....	8
6. Đóng góp của đề tài.....	8
7. Bố cục của bài nghiên cứu	9
CHƯƠNG 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI MƯỜNG XÃ CẨM THÀNH, HUYỆN CẨM THỦY, TỈNH THANH HÓA.....	10
1.1.Đặc điểm của địa bàn cư trú.....	10
1.2. Lịch sử tộc người.....	13
1.2.1. Nguồn gốc dân tộc	13
1.2.2. Phân bố dân cư.....	13
1.3. Tập quán mưu sinh.....	14
1.4. Xã hội truyền thống	16
1.5. Đặc điểm văn hóa	17
Tiểu kết	17
CHƯƠNG 2: TRANG PHỤC TRUYỀN THỐNG CỦA PHỤ NỮ MƯỜNG XÃ CẨM THÀNH, HUYỆN CẨM THỦY, TỈNH THANH HÓA.....	22
2.1. Khái quát về trang phục truyền thống của người Mường.....	22
2.1.1. Quan niệm về trang phục	22
2.1.2. Các loại trang phục	23
2.1.3. Quá trình tạo ra trang phục.....	27
2.2. Nữ phục Mường truyền thống.....	34
2.2.1. Các thành tố của trang phục	34
2.2.2. Đặc điểm của các loại trang phục.....	38
2.2.3. Nghệ thuật trang trí và ý nghĩa hoa văn trên trang phục	43
2.2.4. Sự khác biệt giữa trang phục phụ nữ Mường xã Cẩm Thành-tỉnh Thanh Hóa với trang phục phụ nữ Mường tỉnh Hòa Bình.....	45
2.2.5. Giá trị của trang phục.....	54
Tiểu kết	48
CHƯƠNG 3: TRANG PHỤC CỦA PHỤ NỮ MƯỜNG Ở XÃ CẨM THÀNH HIỆN NAY	55
3.1. Quan niệm của người Mường về trang phục hiện nay.....	55
3.2. Những biến đổi trang phục của phụ nữ Mường xã Cẩm Thành	59
3.2.1. Nguyên liệu.....	59
3.2.2. Công cụ dệt và nhuộm màu	60

3.2.3. Cạp váy	61
3.3. Một số khuyến nghị và giải pháp	63
KẾT LUẬN	71
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH	74
PHỤ LỤC	75

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Thanh Hóa là một tỉnh miền núi, nằm ở vị trí Tây Bắc của đất nước, có năm dân tộc sinh sống, trong đó dân tộc Mường chiếm đại đa số. Người Mường có nền văn hóa truyền thống phong phú, thể hiện rõ nét qua ngôn ngữ, trang phục hay những phong tục cưới xin, tang ma.

Trong nền kinh tế mở cửa, hội nhập như hiện nay, đất nước ta đang sống trong xã hội hiện đại, quá trình Công nghiệp hóa- Hiện đại hóa đất nước với tốc độ biến chuyển nhanh chóng, kéo theo xu thế hội nhập và biến đổi đó là sự giao lưu văn hóa rộng rãi hơn trên toàn thế giới, rất nhiều phong tục tập quán, những nét văn hóa mới đã và đang du nhập vào nền văn hóa Việt Nam. Vì vậy, một điều hết sức cần thiết, cấp bách bây giờ đó là vấn đề giữ gìn và phát huy giá trị văn hóa truyền thống dân tộc.

Trước tình hình đó, Đảng và Nhà nước ta đã thực hiện những chính sách nhằm giữ gìn nền văn hóa đa dạng và phong phú của dân tộc mình. Trong dự thảo cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội được bổ sung phát triển trong năm đã nêu lên định hướng văn hóa “ xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc văn hóa dân tộc, phát triển toàn diện, dân chủ, tiến bộ làm cho văn hóa gắn kết chặt chẽ và thấm sâu vào toàn bộ đời sống văn hóa xã hội, trở thành sức mạnh nội sinh của sự phát triển”.

Trang phục là một trong những thành tố văn hóa vật thể cơ bản không thể thiếu đối với đời sống con người. Ngoài chức năng che đậy bảo vệ cơ thể con người về mặt sinh học, trang phục còn phản ánh văn hóa, nếp sống tộc người, trình độ phát triển thủ công nghiệp, quan niệm thẩm mỹ của tộc người đó. Thông qua trang phục có thể nhận diện được tộc người này với tộc người kia, chính vì vậy

trang phục luôn là một trong những đối tượng nhận được nhiều sự quan tâm nghiên cứu của nhân học văn hóa.

Theo xu hướng phát triển của xã hội là những sự biến đổi không ngừng trong đời sống văn hóa của mỗi tộc người. Trang phục không nằm ngoài xu hướng đó, sự hòa đồng về trang phục của các dân tộc ngày càng trở nên phổ biến ở tất cả mọi vùng miền, mọi dân tộc trên cả nước. Cũng chính sự biến đổi nhanh chóng như vậy của văn hóa đời sống xã hội mà những giá trị vẻ đẹp truyền thống trong trang phục của các dân tộc Việt Nam, đặc biệt là trang phục các dân tộc thiểu số cũng dần mất đi. Và trang phục của phụ nữ người Mường xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa cũng đã, đang hòa theo xu hướng phát triển, biến đổi đó.

Nghiên cứu trang phục dưới góc độ văn hóa, lịch sử sẽ góp phần làm sáng tỏ thêm những nét đặc trưng văn hóa tộc người, từ đó có thêm những cứ liệu lịch sử khoa học làm cơ sở vững chắc cho việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống nói chung và văn hóa người Mường nói riêng ở xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa.

Là người con của dân tộc Mường, được sinh ra và lớn lên trên đất Mường nhưng những tôi tự nhận thấy những hiểu biết của bản thân về văn hóa Mường nói chung, về trang phục Mường nói riêng vẫn chưa thật đầy đủ. Chính vì vậy, tôi chọn đề tài **“Trang phục của phụ nữ Mường ở xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa”** làm đề tài khóa luận của mình. Cùng với đề tài này tôi cũng muốn được góp phần giới thiệu tới bạn bè dân tộc gần xa biết đến một phần văn hóa truyền thống của người Mường tại địa phương xã Cẩm Thành, đồng thời góp phần vào bảo tồn giá trị văn hóa Mường thông qua trang phục của họ.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Người Mường từ lâu đã nhận được rất nhiều sự quan tâm của các nhà nghiên cứu trong nước và quốc tế. Tuy nhiên, vào khoảng thế kỷ X – XIX, khi người Mường chưa tách ra thành một dân tộc độc lập thì sử sách chưa để lại một công trình nghiên cứu nào. Chỉ có một số cuốn sách ghi lại một cách sơ lược về con người, vùng đất, chút ít phong tục tập quán, ghi lại những chi tiết rất nhỏ của người Mường. Trong những năm thực dân Pháp xâm lược nước ta thì đã có một số công trình nghiên cứu, trong đó nổi bật hơn là hai tác giả Từ Chi và Qui-di-ni-ê, với các tác phẩm nổi tiếng như:

- “Người Mường Hòa Bình” của tác giả Từ Chi xuất bản năm 1995. Tác phẩm này đề cập đến các vấn đề như: tang ma Mường, ruộng Lang, chế độ nhà Lang,..
- “Les Mường” của tác giả Qui-di-ni-ê xuất bản ở Paris năm 1946, thuộc loại dân tộc học miêu tả, tác phẩm bao quát toàn bộ đời sống người Mường. Môi trường phân bố đất đai, con người, nhà ở, sinh hoạt, lễ tiết trong nông nghiệp, lễ thức tang ma,..

Bên cạnh đó có nhiều tác phẩm nghiên cứu về người Mường của nhiều tác giả khác có giá trị cao. Trong đó phải kể đến tác phẩm “Người Mường- địa lý nhân văn và xã hội học” của nữ học giả Jean Cuinier, xuất bản ở Paris năm 1946, “Các dân tộc ở Thanh Hóa” Nxb Thanh Hóa năm 2009 do tiến sĩ Vũ Quý Thu chủ biên. Cuốn sách này viết về tất cả những dân tộc cùng sinh sống ở Thanh Hóa nhưng chỉ dừng lại ở giới thiệu các dân tộc chứ chưa đi sâu vào đời sống tinh thần của bất kì dân tộc nào, “Thiết chế xã hội Mường ở Thanh Hóa trước cách mạng tháng Tám năm 1945” của Cao sơn Hải, Tiếp cận văn hóa Mường của Vương Anh. Hầu hết các tác phẩm này đều nói về người Mường ở Việt Nam, người Mường ở Thanh Hóa, trong đó tập trung vào các vấn đề đời sống văn hóa vật chất, tinh thần dân tộc Mường.

Nghiên cứu về trang phục cũng có một số nhà nghiên cứu như: Ngô đức Thịnh với “Trang phục cổ truyền các dân tộc Việt Nam”. Nxb văn hóa, Hà Nội, 1994. Tác phẩm là sự khái quát một cách tổng thể tới trang phục của tất cả các dân tộc thiểu số Việt Nam, trong đó có cả trang phục của dân tộc Mường nói chung. Người thứ hai phải kể đến đó là tác giả Đoàn thị Tình với tác phẩm “ Tìm hiểu về trang phục Việt Nam dân tộc Việt”, đây cũng là một bức tranh toàn diện về trang phục các dân tộc ở Việt Nam. Nxb văn hóa, Hà Nội, 1987. Hay cụ thể hơn với tác phẩm “ Hoa văn Mường” của tác giả Trần Từ, những kiểu loại hoa văn đa dạng và mối liên hệ của hoa văn Mường với hoa văn trên trống đồng Đông Sơn được tác giả nêu lên với đầy đủ các giá trị của chúng.

Tuy có rất nhiều người nghiên cứu, tìm hiểu về văn hóa Mường hay trang phục Mường nhưng cho đến thời điểm hiện nay vẫn chưa thấy xuất hiện tác phẩm nghiên cứu tầm cỡ nào về trang phục phụ nữ Mường tỉnh Thanh Hóa hay trang phục phụ nữ Mường xã Cẩm Thành, nói riêng.

Trong bài khóa luận này, chúng tôi đã kế thừa kết quả nghiên cứu của nhiều tác giả đi trước, bổ sung thêm tư liệu qua khảo sát thực tế ở địa bàn các thôn trong xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy tỉnh Thanh Hóa.

3. Mục đích nghiên cứu của đề tài

- Thông qua việc nghiên cứu về trang phục của phụ nữ Mường xã Cẩm Thành, đề tài mong muốn có thể giới thiệu một trong những sản phẩm văn hóa vật chất đặc sắc mang giá trị lịch sử, văn hóa, nghệ thuật đặc sắc của dân tộc Mường.

- Trên cơ sở tìm hiểu, đánh giá khách quan về sự biến đổi, nguyên nhân biến đổi của bộ trang phục, đề tài sẽ đưa ra một số giải pháp bước đầu với mong muốn góp phần bảo tồn và phát huy vẻ đẹp trang phục truyền thống của người phụ nữ dân tộc Mường nói chung, ở xã Cẩm Thành nói riêng.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài

Đối tượng nghiên cứu: Trang phục phụ nữ Mường xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa.

Phạm vi nghiên cứu: Địa bàn được chọn là xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa. Trong đó, tập trung nghiên cứu chủ yếu ở thôn Nâm, thôn Chiềng Trám, thôn Muốt, thôn Bèo, thôn Bọt,..là những thôn có người Mường tập trung sinh sống với số lượng nhiều nhất trong toàn xã.

5. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp phân tích tài liệu, tìm đọc các tài liệu có liên quan, các tác phẩm nghiên cứu về người Mường, về trang phục Mường Hòa Bình, Thanh Hóa.

Phương pháp điền dã dân tộc học là phương pháp chủ yếu để tiến hành thu thập tài liệu với các kỹ thuật như quan sát, phỏng vấn, điều tra, bảng hỏi, chụp ảnh,..

Cuối cùng là phương pháp phân tích, miêu tả, so sánh, tổng hợp,..

6. Đóng góp của đề tài

Bước đầu tìm hiểu sưu tầm hệ thống tư liệu và mô tả về trang phục phụ nữ của người Mường ở xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa góp phần bổ sung thêm tư liệu về văn hóa truyền thống dân tộc này.

Bài khóa luận nghiên cứu hệ thống tương đối toàn diện về trang phục phụ nữ dân tộc Mường, nét đặc trưng tiêu biểu nhất trong trang phục là cặp váy, đề tài có nhiều đóng góp về mặt tư liệu trong nghiên cứu về người Mường, làm rõ thêm về vẻ đẹp truyền thống trong trang phục phụ nữ Mường ở Việt Nam.

Trong bài nghiên cứu có đưa ra những khuyến nghị và giải pháp nhằm giữ gìn và phát huy vẻ đẹp giá trị truyền thống trong trang phục phụ nữ Mường, đồng thời nhằm nâng cao nhận thức của người dân về trang phục truyền thống dân tộc mình để đạt hiệu quả tốt cho chính sách “ xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc văn hóa dân tộc” của Đảng và Nhà nước ta.

7. Nguồn tư liệu và tài liệu luận văn

Khóa luận được hoàn thành do chính tác giả thu thập được trong các chuyến điền dã tại địa bàn nghiên cứu nêu trên. Bên cạnh đó, khóa luận cũng kế thừa các tài liệu qua các công trình, bài viết của các nhà nghiên cứu đã công bố.

8. Bố cục của bài nghiên cứu

Ngoài phần mở đầu, kết luận và nội dung bài khóa luận được chia làm ba chương:

Chương 1: Khái quát về người Mường xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa

Chương 2: Trang phục truyền thống của người Mường xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa

Chương 3: Một số giải pháp trong việc bảo tồn và phát huy giá trị trang phục truyền thống người Mường xã Cẩm Thành, huyện Cẩm Thủy, tỉnh Thanh Hóa

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đặng Việt Bích (1996), *Hoa văn cap váy Mường và trống đồng Đông Sơn*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Đặng Việt Bích (1996), *Người Mường*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
3. Trần Bình , *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc*, Hà Nội.
4. Nguyễn Đăng Duy (2004), *Nhận diện văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
5. Cao Sơn Hải(2009), *Thiết chế xã hội Mường ở Thanh Hóa trước cách mạng tháng Tám năm 1945*, Nxb Thanh Hóa.
6. Đỗ thị Hòa (2004), *Trang phục các dân tộc thiểu số nhóm ngôn ngữ Việt – Mường và Tày – Thái*, Nxb Văn hóa dân tộc.
7. Jenne Cuisinier (1994), *Người Mường địa lý nhân văn và xã hội học*, Nxb Lao Động, Thư viện Dân tộc 1994.
8. Vũ Quý Thu (2009), *Các dân tộc ở Thanh Hóa*, Nxb Thanh Hóa
9. Đoàn thị Tình (1987), *Tìm hiểu về trang phục Việt Nam dân tộc Việt*, Nxb Văn hóa, Hà Nội.
10. Ngô Đức Thịnh (1994), *Trang phục cổ truyền của các dân tộc Việt Nam*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
11. Trần Từ (1978), *Hoa văn Mường*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
12. Ủy ban dân tộc tỉnh Hòa Bình (2001), *Bản sắc Văn hóa trong trang phục dân tộc Mường*, Nxb Khoa học và xã hội, Hà Nội.
13. Ủy ban nhân dân xã Cẩm Thành (2009), *Dân số*.
14. Ủy ban nhân dân xã Cẩm Thành (2013), *Báo cáo tổng kết*.
15. Nguyễn Vũ (2001), *Nghề dệt vải truyền thống ở người Mường*, Nxb Dân tộc học.